Problema aromână, din orice punct de vedere s-ar examina, face parte integrantă din marea noastră problemă națională, din destinul nostru național, este o problemă vitală care nu poate interesa numai cutare persoană sau cutare partid, dar care ar trebui să intereseze, la același nivel, pe toți românii, indiferent unde s-ar găsi la ora actuală, dat fiind că ea este patrimoniul cel mai sfînt transmis de generațiile din trecut generațiilor viitoare, patrimoniu pe care acestea au datoria sa-l transmită mărit sau cel puțin intact generațiilor viitoare, dacă nu doresc să scadă în propriii lor ochi și în cei ai viitoarelor generații și dacă acestea țin să salvgardeze interesele pemanente ale națiunii.

Amețiți și ținuți în permanență sub influența culturii grecești și a propagandei pentru „mare idee", Românii din Peninsula Balcanică poate că nici nu s-ar fi gîndit vreodată că au ceva comun cu frații lor din nordul Dunării, dacă unele spirite de elită, oameni mari din generațiile care au creat România modernă nu s-ar fi gîndit că este în interesul românismului să smulgă pe frații lor de sub influența desnaționalizatoare a elenismului, de a-i chema la conștiința națională și de a substitui în sufletul lor în locul dragostei pentru o limbă, pentru un trecut și tradiții care nu erau ale lor, dragostea pentru limba lor proprie, pentru trecutul lor, pentru tradițiile lor.

Evenimentele anului 1848 din Moldova și Muntenia au contribuit la apropierea dintre românii din Principate și cei din sudul Dunării.

In urma revoluției din acest an, mulți din bărbații de stat ai țărilor române, exilați, călătorind prin Balcani, au rămas uimiți, întîlnind în drumul lor comune curat românești. D. Brătianu, Cezar Bolliac, Ion Ionescu de la Brad etc. au cunoscut de-aproape viața românilor din Balcani, iar Dimitrie Bolintineanu n-a încetat un singur moment din viața sa, de a le da tot sprijinul.

Intîmplările anului 1856, împreună cu "Unirea" și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Principatelor Unite, au adus mari schimbări în viața politică și socială a românilor din Principate, schimbări datorită cărora aromânii din București datorează înființarea unui comitet de propagandă națională, care a avut drept scop redeșteptarea conștiinței de secole adormită în inimile conaționalilor din Pen. Balcanică.

In 1860, Dimitrie Cazacovici a reușit să formeze, împreună cu fra

ții Goga din Clisura, Zisu Sideri din Serres, M.niculescu din Tîrnova și Toma Tricopol din Crușova, un comitet care a lansat un manifest redactat în limba română și greacă, prin care se îndemnau românii din Turcia să înlăture limba greacă din școală și biserică.

Prin 1863, cînd la departamentul instrucțiunii se afla Dimitrie Bolintineanu, s-a creat pentru cultura românească din Macedonia un fond cu care să se deschidă școli, iar comitetul alcătuit de data aceasta din D.Bolintineanu, Cezar Bolliac, Christian Tell, C.A.Rosetti, Dimitrie Cazacovici, Zisu Sideri și Iordache Goga lansează un nou manifest de redeșteptare culturală și patriotică către românii din Macedonia, arătîndu-le strălucitele origini din care descind.

Nu se știe dacă aceste apeluri au fost sau nu citite pe vremea aceea în Macedonia, sau dacă au putut măcar ajunge pînă acolo, dar ceea ce se știe cu precizie este că un oarecare Atanasescu, pe vremea aceea simplu croitor într-un cartier din Constantinopol și abia știind să citească, îndată ce a luat cunoștință de aceste apeluri și-a lăsat foarfecele și a plecat la București, unde după ce a învățat să descifreze o carte românească s-a oferit să fie trimis în Macedonia pentru a deschide o școală românească. Cererea i-a fost acceptată și iată primul învățător trimis de România în Macedonia, primul apostol al românismului în Macedonia.

Dar trebuie să ne închipuim că elanul său de pionier al românismului s-a izbit de o mulțime de greutăți, cu atît mai mari cu cît era prea puțin pregătit pentru această misiune a sa și pentru că și-a ales ca centru al activității sale comuna natală Tîrnova, la o distanță de 6-7 kilometri de Bitolia, oraș cunoscut pe vremea aceea ca citadelă a elenismului în Macedonia.

In realitate, atunci cînd Atanasescu s-a prezentat printre conaționalii săi pentru a le predica noua evanghelie, aceștia aveau înfloritoare școli primare de băieți și fete, precum și o școală secundară foarte bună; aveau învățători, profesori, medici, crescuți în ideile grecești, aveau un tineret educat de pe băncile școlii cu discursurile lui Demosthene, un tineret care visa cu eroii lui Homer și era mîndru de eroii de la Salamina, Marathon, Thermopile.

Oricît de justă să fi fost cauza pentru care lupta Atanasescu, nu era posibil pentru un om care avea numai elementare noțiuni de scris și citit să înlocuiască în sufletul conaționalilor săi în locul cultului pentru elenism, cultul pentru românism.

Dar pe lîngă această dificultate avea de luptat și de trecut ob-

stacole și mai mari pentru a obține de la guvernul turc autorizația de a deschide o școală și de a profesa liber. Pe vremea aceea era foarte natural ca guvernul otoman să nu fie pe deplin edificat asupra misiunii învățătorului român și aceasta cu atît mai mult cu cît de la sosirea sa la Tîrnova, Atanasescu a fost denunțat de preotul grec/clerul grecesc pe vremea aceea se bucura de toată încrederea guvernului otoman/autorităților ca un tulburător al ordinei publice și ca un agent al unor idei subversive pentru stat. A fost întemnițat, mai tîrziu eliberat pe cauțiune, iar autorizația de a deschide o școală nu i-a fost acordată decît după cîtiva ani.

Dacă am insistat ceva mai mult asupra cazului Atanasescu este pentrucă povestea sa este aproape povestea tuturor învățătorilor români din Macedonia în primii ani de luptă pentru redeșteptare națională. Este povestea celor dintîi apostoli ai culturii și limbii strămoșești, înfocați apărători ai romanismului, oameni care au știut să îndure cu resemnare cele mai grele suferințe pentru realizarea unui sublim ideal.

O altă figură care va rămîne de-a pururi legată de începuturile redeșteptării naționale a românilor din Macedonia este Apostol Margarit. Acesta încă din 1862, pe cînd era învățător la școala grecească din Vlaho-Clisura, învăța pe elevii săi, cei mai mulți aromâni, să-și cunoască strălucita lor origine și în acest scop le preda și noțiuni de limbă românească. Aflînd despre aceasta patriarhul grec Sofronios, a început a-l persecuta, dînd ordin locuitorilor din comuna să izgonească pe Margarit ca răzvrătitor.

Amenințările patriarhului în loc să înspăimînte pe vlaho-clisureni ii fac să vadă mai bine tendințele și aspirațiile grecilor și să îmbrățișeze cu mai multă căldură cauza învățătorului lor, luîndu-i apărarea în fața patriarhului.

Momentul renașterii sosise, iar grecii prinzînd de veste au început să creeze tot felul de dificultăți împotriva obstacolului ce începea să se ridice înaintea "marii lor idei", pentru a impiedica pe propovăduitorii și aderenții mișcării culturale aromâne; însă conștienți de misiunea lor, învățătorii au mers fără șovăire pe calea dreaptă căutînd să îndrume pe cei rătăciți spre lumină. Curentul favorabil mișcării de redeșteptare națională începe să se manifeste tot mai puternic în multe comune unde se fac încercări pentru introducerea limbii românești în școli și biserici.

Acolo unde românii nu erau prea stăpîniți de sentimente grecești, iar cultura grecească încă nu avusese timpul să cîștige teren, s-a putut ajunge la rezultate frumoase. Lupta însă a fost cît se poate de grea in

acele centre unde grecomanii formau majoritatea populatiei -numarul adevaratilor greci era foarte mic în Macedonia.

Dorința aromânilor de a se instrui în limba materna nu se putea mai bine satisface decit prin recrutarea unui corp didactic bine pregătit care sa se devoteze apostolatului,de aceea,în acest scop,în anul 1865,se înființeaza o scoala în curtea bisericii Sf.Apostoli din Bucuresti.Cu recrutarea de elevi pentru această școală a fost însarcinat un calugăr aroman,Averchie,originar din Avdela,care pe timpul procesului secularizării averilor mănăstiresti,venise la Bucuresti ca reprezentant al mănăstirilor SF.Pavel și Ivirul de la Sf.Munte,unde ajunsese egumen.El s-a facut cunoscut în țară in 1862,cu ocazia defilării trupelor române în fata domnitorului Alex.Ioan Cuza,pe platoul de la Cotroceni,cînd,intr-un elan de entuziasm a strigat:"Și eu hiu arman".

Parintelui Averchie i-a fost încredintată misiunea de a alege tineri care trebuiau aduși la Bucuresti să primească o educație românească și după terminarea studiilor să se întoarcă în Macedonia pentru a predica noua evanghelie.

Datorită relațiilor personale și încrederii pe care o inspira,parintele Averchie reușește să aducă la București 10 tineri care au fost plasați imediat la școala de la Sf.Apostoli.

Acțiunea propagandei române în Macedonia se face simțită pîna în anul 1868 prin prezența la Tîrnova a lui Atanasescu și prin cea a înca trei invățători români:Apostol Mărgărit,D.Cosmescu și Tomara,trimiși între 1866-1867,primul la Avdela,comuna sa natala,al doilea la Gopeș și al treilea la Ohrida.

Parintele Averchie este trimis din nou in Macedonia și mai aduce pentru a doua oara 10 tineri care sunt plasați în scoilile de stat.

Abia din 1868 România începe să trimeată in Macedonia cîțiva din acești tineri care au fost instruiti la Bucuresti.

Așa dar,pînă în 1868,n-au fost în Macedonia decît patru școli,sau mai degrabă patru învățători români,căci școlile nu funcționau,neavînd,din cauza intrigilor Fanarului,autorizația de funcționare.Acești patru invățători,dintre care Apostol Margarit este figura cea mai importantă în lupta aceasta gigantica în care cîtiva oameni modești încearcă să răstoarne o stare de lucruri consacrată prin tradiții multiseculare,dejucînd intrigile,bravînd excomunicările clerului grec,suportînd cu curaj exilul,închisorile și revendicînd sus și tare în favoarea poporului lor dreptul legitim de a se instrui în propria sa limbă.

De la 1868 pînă la 1878 s-au înființat numai opt școli în Macedonia.Au trebuit 18 ani pentru a deschide opt școli,18 ani de pregătire a spiritelor,18 ani pentru a convinge autoritățile imperiale că încercarea de a instrui pe români în limba lor n-avea nimic subversiv și nu contravenea intereselor Imperiului Otoman

Abia din 1878 propaganda românească în Macedonia începe să fie mai eficace datorită ordinului dat de marele vizir Savfet-pașa guvernatorilor din Salonic și Ianina,prin care îi obliga să facă cunoscut tuturor funcționarilor civili că sunt obligați nu numai să nu creeze dificultăți învățămîntului românesc,ci din contra,la nevoie,să acorde ajutor și protecție învățătorilor români.

La adăpostul acestui ordin vizirial care recunoștea existența elementului aromânesc din Turcia ca o naționalitate aparte și dreptul său de a se instrui în propria sa limbă,se puteau deschide oricîte școli și se putea lărgi acțiunea de propagandă românească și cu toate acestea nu s-au deschis decît 12 școli noi.

Dacă acest ordin a acordat românilor dreptul de a se instrui in limba lor,nu-i mai puțin adevărat că el a trezit toată atenția guvernului grec și a clerului grec în intregime.Guvernul grec,clerul grecesc,ca și națiunea greacă întreagă vedeau în acestă trezire națională a românilor un pericol serios pentru interesele lor politice și rasiale.Obișnuiți cum erau să aibă sub tutela lor morală poporul român din Turcia care era considerat de ei ca și de întreaga Europă ca făcînd parte integrantă din rasa greacă,ei nu puteau să privească liniștiți eforturile ce se făceau pentru a-l sustrage de sub influența lor.

S-a spus,pe drept cuvint,că,pe vremea aceea,forța Greciei nu consta în regatul care purta acest nume,ci în ideă elenismului care se întindea dincolo de frontierele naturale ale statului.

Nici Grecia,nici Fanarul nu puteau asista cu indiferență la acest proces de desprindere de elenism,cu atît mai mult cu cît elenismul primise deja grele lovituri în România și Bulgaria.

Intr-adevăr a sustrage elenismului elementul românesc din Turcia însemna a-l reduce la jumătate.Prin valoarea sa numerică,prin valoarea sa morală și intelectuală,prin bunăstarea sa materială și prin bravura sa, acest element a constituit elementul de bază pe care au contat grecii totdeauna pentru realizarea visurilor lor politice.

Propaganda românească începe să prindă în mase,iar clerul grec începe sa agite în ochii maselor un spectru.Prin călugări,prin preoți,

prin învățătorii,prin oricine avea o cît de mică influență asupra poporului,Patriarhia și guvernul grec au lansat un atac frontal împotriva învățătorilor români mințind masele că învățătorii români urmăresc trecerea acestei populații la o altă dogmă religioasă,că ar fi agenți ai catolicismului.

Și cuvîntul de ordine fiind dat de la Atena și Fanar,începe o luptă grea între forțe inegale.

Perioada cea mai frumoasă pentru chestiunea națională în Macedonia este cea cuprinsă între anii 1890-1895.Incepînd cu această perioadă mișcarea pentru cultura națională a început să se contureze cu mai multă precizie și să facă să vibreze sufletul românilor pentru limba lor,pentru muzica lor,pentru poezia lor,pentru legendele lor,într-un cuvînt pentru tot ce le aparținea.In acești ani sentimentul național atît de mulți ani comprimat,a făcut pe neașteptate explozie și s-a manifestat în același timp în mai multe localități prin acea luptă deslănțuită de români pentru a intra în posesia școlilor lor comunale și a bisericilor lor parohiale.-Provinciile Imperiului Otoman locuite de aromâni n-au fost în această perioadă decît un teatru de bătălii,uneori sîngeroase,care aveau loc in școli,în biserici,pe stradă și în piețele publice pentru lectura evangheliei sau a unei epistole în româna,pentru un Tatăl nostru,pentru un Sfinte Dumnezeule,pentru un cîntec,uneori chiar pentru bună ziua sau calimera.

Mișcarea națională a luat în această perioadă un deosebit avînt datorită faptului că se începuseră demersurile în vederea obținerii de la Sublima Poartă a recunoașterii unui șef religios pentru poporul român din Turcia.

In Turcia acelor vremuri o naționalitate nu era oficial recunoscută decît în măsura în care era reprezentată de către un șef spiritual învestit legal cu un "berat".

Recunoașterea unui șef spiritual român trebuia deci să pună capăt acestei stări de lucruri și să fie consacrarea eforturilor de pînă acum pentru emanciparea poporului român din Turcia de sub tutela morala a clerului grec.

Un capitol dureros din istoria aromânilor este acela al raporturilor cu grecii din momentul în care și-au manifestat voința de a nu mai fi instrumentul elenismului și de a se afirma ca o unitate etnica independentă.Aromânii au avut de suportat teroarea Patriarhiei și teroarea bandelor grecești.

Timp de secole ideea creştina a fost reprezentată în răsăritul Europei în mod exclusiv de către patriarhul grec din Constantinopol şi timp îndelungat,sub dominaţia turcă,şcoala grecească a fost unica şcoală creştină.

Această hegemonie a fost treptat redusă prin declararea autonomiei bisericii României,Serbiei,Bulgariei şi,lucru ciudat,a Greciei.Pe măsură ce unul din micile state care erau vasale Turciei se constituia din punct de vedere politic,el îşi organiza autocefalia bisericii sale.

Nu-i ramîneau Patriarhiei decît creştinii cetăţeni turci.Dar in 1870,bulgarii obţin din partea sultanului un firman care recunostea pe exarhul ales in 1863 şi se instituia Exarhatul Bulgar.Sinodul Ecumenic l-a declarat schizmatic deşi rămînea fidel tuturor dogmelor ortodoxiei,fără să recunoasca autoritatea Patriarhului.

De-acum înainte Patriarhul nu păstra sub autoritatea sa decit pe grecii otomani,albanezii ortodocşi,aromânii şi serbii din Macedonia.Aromânii crescuţi în civilizaţia greacă,profund ataşaţi bisericii lor,au plătit scump această dublă fidelitate.

Curajul şi abnegaţia pentru cauza românească ii face pe greci să ia măsurile cele mai diabolice.Bandele greceşti pe de o parte,şi Patriarhia din Constantinopol pe de altă parte,şi-au pus în aplicare planul de a teroriza pe valahii temerari cu scopul de a-i opri din drumul la capătul căruia era ruina elenismului în Macedonia.

Patriarhul din Constantinopol,uitînd caracrerul său ecumenic,printr-o derogare manifestă de la înalta sa misiune,a fost totdeauna principalul reprezentant al elenismului în Balcani.A vrut să fie protagonistul poporului grec în loc să aibă înţelegere pentru toţi creştinii,fii ai bisericii ortodoxe,sau cel putin să fie de o indiferenţă imparţială cu privire la aspiraţiile lor nationale.In acest rol de campion al elenismului, s-a dedat foarte des la acte de o rară intoleranţă.Patriarhul a uzat si a abuzat de anateme si excomunicari în legătura cu bunii ortodocşi care nu cereau în realitate decît să se roage şi să se instruiască în limba lor maternă,căci biserica orientală nu excludea folosirea oricărei limbi în rugăciunile credincioşilor săi.

Românii care se asociau pentru deschiderea unei şcoli sau a unei biserici erau blestemaţi de către preoţii greci şi dacă din întîmplare o nenorocire cădea peste capul unei familii din acestea,această coincidenţă era interpretată ca o dreaptă pedeapsă a Cerului.

Preoţii care îndrăzneau să oficieze în bisericile româneşti din

Macedonia sau sa spună rugăciuni în familii,să înmormînteze sau să boteze erau obiectul a numeroase și dureroase persecuții.

Iata citeva cazuri precise:

Preotul Sofronie din Vlaho-Clisura a fost încarcerat timp de 40 de zile pentru că a botezat copilul lui Tulliu Tacit,învățător român.

Preotul Nicolae Nanciu din Gopeș a fost arestat,pus în lanțuri, maltratat,excomunicat pentru că a botezat pe fiul unui alt învățător român,George Caracota.

Preotul Ion Zgala din Ohrida a fost încarcerat la mănăstirea Sf. Naum pentru că la cererea unui român a spus rugăciunile în română.

Preotul Nicolae Tegu din Vlaho-Clisura a fost aruncat în inchisoare si preotul Cosma din Voscopole a fost bătut,apoi exilat la mănăstirea Sf.Anarghir de lîngă Castoria,de către episcopul de Corița,pentru că și unul și celălalt "oficiaseră în limba română blestemată de Dumnezeu".

Chiar în incinta bisericii din Moloviște,episcopul de Prespa și Ohrida l-a lovit pe George Dimca pentru că a cîntat în românește.

Episcopul de Grebena,dupa ce l-a chemat la episcopie pe preotul român Dumitru Constantinescu,l-a arestat și l-a trimis într-o mănăstire din Thesalia,pentru că a slujit în românește.

Persecutiile suspendate in timpul razboiului din 1897,au reinceput dupa puțin timp cu o și mai mare violență.

La Turia,comună curat românească,episcopul grec venit în turneu pastoral botează pentru a doua oară -ceea ce este un sacrilegiu- un copil al carui prim botez fusese celebrat de un preot român.

La Belcamen,unui tînar cumuniant de 9 ani,elev al școlii române i-a fost smulsă cuminicătura din gură pentru că în ultima clipă un asistent strigase preotului grec:este un copil de valah!

La Bitolia,protopopul Theodor care,la cererea unui însemnat număr de familii a spus rugăciuni în românește în sinul acestor familii,s-a văzut insultat,maltratat,urmărit pe străzi,amenințat cu anatema,cu excomunicarea și cu arestarea.

Acest din urmă caz spune toată dureroasa epopee a românilor din Macedonia care pentru a-și afirma fidelitatea în originea lor au avut de înfruntat abuzurile unui cler care s-a transformat într-un instrument de fanatism politic.

UN nou val de violență și teroare din partea Patriarhiei a avut loc după ce un delegat român a fost admis în comisiunea de reforme din 1904 si ,mai ales,dupa ce s-a publicat iradeaua din (10-23) mai (prin care
9-22 (1905)

se recunostea nationalitatea civila a romănilor si care le acorda dreptul de a numi pe primari(Muktar).

Patriarhia și organele sale,care pînă acum avuseseră o atitudine intransigentă și plină de ură,n-au dat îndărăt de la nici un abuz, de la nici un act sălbatic,de la nici o crimă.

Preotii greci care pînă acum refuzau ceremonia înhumarii mortilor romăni,pretindeau de-acum părintilor,în fața corpului neînsufletit al copilului lor,declarația scrisă că ei ar fi greci.In caz de refuz,nu acordau mortului suprema favoare de a fi înmormîntat într-un cimitir ortodox.

Uitati erau de-acum comitagiii bulgari,uitat era pericolul unei Macedonii slavizate pe care presa din Atena îl evoca fără încetare.Marele si adevăratul pericol era "romănul eretic,care trebuie dat fiarelor".

Orice constituire a unei comunităti romănești era urmată de bătălii sîngeroase.Inalți prelați,mitropolitul Ioachim de Pelagonia,mitropolitul de Ohrida,se deplasau în persoană în micile sate locuite de romăni pentru a împiedica "rebeliunea".Părăseau resedinta lor însoțiți de banditi și criminali;sosirea lor în sate era anunțată de dangătul clopotelor și,în biserica grecească a satului,pronunțau în fața multimii excomunicarea și anatema împotriva tuturor celor care trecuseră la romăni, "rasă nedemna,impură și răufăcătoare".

In biserica din Bitolia,în ziua de 4/17 aprilie 1904,în timpul serviciului divin,mitropolitul Pelagoniei ia cuvintul pentru a face apologia limbii grecesti,"limba îngerilor,limba nobilă și bogată care a cucerit universul intreg".Apoi,adresîndu-se celor prezenți ii ameninta să vorbească la ei acasă numai limba greaaa,pentru ca asfel să-și atragă binecuvîntarea divină și recunoștinta generatiilor viitoare."

Se poate ghici restul.Iesind din biserica acesti indivizi se năpusteau cu mînie asupra oricarui roman.La Nijopole s-au năpustit asupra primarului romăn,i-au tăiat fata cu cutitele,i-au tăiat două degete de la mînă și nemultumiti numai cu aceasta,au bătut pînă la sînge pe sotia acestuia,pe fiul și pe fratele său.Au inceput după aceea o goana nebună după învățătorul romăn al satului si au tras cu pistoalele prin ferestrele casei lui.

La aceste excese de ordin ecleziastic veneau să se adauge crimele bandelor grecești.

Chiar în perioada cînd Patriarhul adresa Marilor Puteri un memoriu împotriva atrocitătilor comitagiilor bulgari,grecii organizau bande

după modelul bandelor celebre şi teroarea antarţilor mergea mînă în mînă cu teroarea bisericii.

Bulgarii organizaseră bande pentru a teroriza populaţia şi a o obliga să devină bulgară.Sîrbii s-au constituit în bande pentru a se apăra, dar grecii au luat ofensiva.Bandele lor au fost organizate chiar în Grecia şi conducătorii bandelor erau ofiţeri din armata regulată.Aceste bande au operat mai ales în vilaietele Monastir şi Ianina,regiuni unde majoritatea populaţiei era românească,populaţie paşnică care foarte rar a organizat bande pentru a se apăra.

După admiterea unui delegat român în comisiunea de reforme şi după iradeaua din 1905,promotorii panelenismului s-au jurat să treacă prin foc şi sabie pe toţi românii care împingeau îndrăzneala pînă la a voi să-şi cultive propria limbă.

Din ordinul episcopului de Ianina,predicatori,însoţiţi de bande cutreerau comunele ţinutului şi ameninţau cu trăsnete din Cer pe toţi aceia care s-ar servi de limba română.

In aceste condiţiuni,deschiderea unei şcoli sau a unei biserici însemna o adevărată victorie şi este într-adevăr un miracol faptul că, în ciuda atitor adversităţi,românii din Macedonia au putut avea pîna in 1912,30 de biserici deservite de 60 de preoţi,114 scoli cu 59 de profesori si 206 invatatori si o populatie şcolară de peste 5000 de elevi.

Dindu-si seama de rolul pe care l-a avut biserica greaca in sufletul aromânilor,precum şi de importanţa pe care o avea trecerea lor sub jurizdictia bisericii române,protagoniştii mişcării româneşti din Balcani în frunte cu Apostol Margarit,îndata ce politica şcolară a dat unele rezultate,s-au ingrijit sa creeze biserici româneşti în satele unde se înfiinţaseră şcoli.

De prin 1880,dar mai ales din 1895,România şi-a dat tot concursul pentru ca aromânii să aibă un mitropolit al lor.In ziua de 8 august 1881, reprezentanţi ai aromânilor din Macedonia,Epir si Thesalia au înaintat un memoriu ambasadorilor marilor puteri de pe linga Inalta Poartă în care spuneau,printre altele,că "este drept şi logic ca aromânii sa se bucure de aceleaşi drepturi şi libertăţi ca şi grecii şi bulgarii din Imperiul Otoman".

Această primă interventie nu a produs mare vîlva deoarece mişcarea naţională în Balcani era la începuturile ei.Problema s-a pus cu mai multă tărie,oficial şi neoficial,abia in 1892.

In luna martie a acestui an sultanul a acceptat să ia fiinţa în

Imperiul Otoman,Sf.Mitropolie Românească,iar aromânii s-au hotarît să înfiinţeze două episcopii,una la Bitolia şi alta la Ianina,dar între timp Patriarhia a ameninţat că va lua măsuri drastice încit să fie închise toate bisericile româneşti din Imperiu.Rusia,care se amesteca foarte mult în problemele ortodoxiei din Balcani a luat poziţie contrară poziţiei românilor.

Sultanul,cedind presiunilor ruseşti,a declarat că vor fi înscaunaţi mitropoliţi români atîta timp cît vor fi hirotonisiţi de către Patriarhia Ecumenica.

Dacă fruntaşii aromâni şi guvernul român s-au străduit să obţină un mitropolit pentru aromânii din Macedonia,a fost pentru că in realitate naţionalitătile,dupa cum am mai spus,nu existau în Turcia decît in masura în care aveau un şef religios recunoscut printr-o iradea imperială urmată de un firman.Odată recunoscut,şeful bisericii obţinea atribuţii civile. Putea să deschidă şcoli şi era reprezentat prin delegaţii săi în consiliul administrativ care funcţiona pe lîngă valiul din fiecare vilaiet.Intr-un cuvint toate problemele în legătură cu starea civilă,mariaj,naştere moarte,moştenire etc.erau de competenţa sa exclusivă.

In lipsa unei biserici recunoscute ,aromânii trebuiau să se adreseze ministerului călugărilor şi preoţilor greci,care erau învestiţi cu toate aceste atribuţii şi clerul din Fanar exersa contra celor care manifestau sentimente româneşti cea mai cruntă tiranie.

La 6 noiembrie 1896,românii din Macedonia au ales pe episcopul Antim,Mitropolit al poporului valah şi un act solemn a fost semnat în acest sens.Un serviciu divin a fost celebrat în aceeaşi zi la biserica din Pera.Cîteva zile mai tirziu,mitropolitul român a putut să slujească intr-o capelă românească improvizată la Constantinopol.

Grecii au inceput manifestaţiile ostile în faţa locuinţei Mitropolitului Antim.Poliţia a intervenit pentru a-l proteja.

In acelaşi timp,Sultanul,printr-o iradea,a ordonat admiterea de bursieri aromâni la liceul otoman din Constantinopol,ceea ce însemna o recunoaştere indirectă a naţionalităţii române,dar nu şi a unei biserici române.Mitropolitul Antim a fost numai tolerat.

Printr-o altă iradea,sultanul promitea o soluţie urgentă in legatură cu recunoaşterea mitropolitului,dar această soluţie negăsindu-se,episcopul Antim a părăsit partida.

In 1905,guvernul de la Bucureşti,prin ministrul său la Constantinopol,a făcut demersuri serioase pe lingă Inalta Poarta pentru a obţine

un act formal de recunoastere a nationalitatii valahe si eforturile ministrului plenipotentiar al Romaniei au fost încununate de succes,caci pentru prima data Sultanul a dat o iradea prin care recunostea direct existenta elementului romanesc ca o nationalitate distincta si-i acorda dreptul a numi pe primari.

Textul iradelei:

Sultanul recunostea astfel categoric existenta nationalitatii romane,care fusese deja recunoscuta prin numirea unui delegat roman în comisia de reforme,dar iradeaua din 9/22 mai 1905 era în acelas timp primul act public care acorda romanilor din Macedonia dreptul de a numi pe primari pentru propriile lor comunitati si de a fi reprezentati în consiliile Imperiului.

In actiunea romanilor de a obtine drepturi egale cu celelalte nationalitati nemusulmane din Imperiul Otoman,au fost sprijiniti si de reprezentantii marilor puteri:Germania,Rusia,Austro-Ungaria si Italia,care recunosteau xxfxx astfel legitimitatea revendicarilor romanilor din Macedonia.

Cu iradeaua din 9/22 mai,problema romaneasca din Macedonia intra deci într-o noua faza.Romanii se pun pe lucru imediat si,la numai cîteva luni,organizeaza sasezeci de comunitati distincte.Dar pe masura ce rezistenta lor se accentueaza,pe masura ce revendica energic dreptul de a administra ei însisi interesele lor religioase fara sa fie confundati cu grecii,acestia din urma dezlantuie o lupta turbata xxxx contra lor.

Din calendarul ecumenic:

Guvernul de la Bucuresti nu putea ramine indiferent.Cu toate acestea demersurile si protestele sale au fost zadarnice.Opinia romaneasca se alarma de martiriul fratilor din Macedonia,polemici violente s-au angajat în presa celor doua tari.Guvernul de la Atena ia atitudine de bravada si, la 3/16 septembrie,ministrul Greciei la Bucuresti anunta plecarea sa fara sa faca vizitele de uzanta si fara sa numeasca un însarcinat de afaceri. Aceasta a fost întreruperea relatiilor diplomatice între cele doua tari. La rîndul sau,ministrul Romaniei la Atena si-a parasit postul în aceleasi conditiuni.Aceasta situatie a durat pina in 1910,cînd au fost reluate relatiile diplomatice.

Iata ce declara presedintele consiliului de ministri al Greciei, în 1905,în legatura cu iradeaua Sultanului:"...ca iradeaua M.S.SUltanului, favorabila romanilor este ilegala si constituie o stirbire a privilegii-